

1. BEVEZETÉS

Igazából nem akartam Franciaországgal foglalkozni. Édesanyám, a csepeli Jedlik Ányos Gimnázium lelkes magyar–francia szakos tanára, a francia nyelv és kultúra rajongója nyilván a lázadó kamasz (aki akkor én voltam) személyiségét is megérintette, ezért szándékosan latin–német–orosz tagozatra mentem középiskolában is.¹ És annak ellenére, hogy 1990 és 1993 között egy strasbourgi középiskola diákja voltam, az ezután kezdődő történelmi tanulmányaimban egyáltalán nem érdekelték a francia vonatkozások. Bár francia szakra is jártam és – ezt tényleg nem a felnövő generáció fenyegetéseként mondom – francianyelv- és -irodalomtanári diplomát is szereztem, a magyar–francia kapcsolatok még mindig nem vonzottak. Így első külföldi kutatóutam előtt, 1998-ban még magabiztosan válaszolhattam doktori témavezetőmnek, Romsics Ignácnak, hogy bár az Université Paris 1-Panthéon-Sorbonne-on folytatott kutatásaim és így DEA-dolgozatom témája a magyar–román viszony és a francia diplomácia 1920 és 1940 között, továbbra sem akarok a két ország viszonyaival behatóbban foglalkozni, és a szemem előtt Teleki Pál életrajzának megírása lebegett. Ebben a meggyőződésemben a fordulatot minden bizonnyal mondott franciaországi tartózkodásom jelentette, amikor a francia külügyminisztérium levéltáraiban (Párizsban és Nantes-ban), valamint a vincennes-i hadilevéltárban kutattam. A két világháború közötti magyar–francia viszonnal kapcsolatban 2000-ben született az első publikációm.² Az érte kapott honorárium 3120 forintjának postautalvány-szelvényét az elmúlt huszonhárom évben a pénztárcámban őriztem, hogy mindig emlékezzek arra, miért is folytatom ezt a mesterséget: nem pénzért, mindenesetre. A mögöttünk álló két évtizedben jó néhány tanulmányt és könyvrészletet publikáltam a témában, úgy gondoltam: eljött az idő arra, hogy ezeket a kutatásokat összefoglaljam, és egyúttal lezárjam. Az ilyes kutatásokat persze igazából sohasem lehet lezárni: ez a munka sem lesz alkalmas rá, hiszen egy sor téma alapos kifejtésére nem lesz mód, ön-

1 Erről a vonzalomról édesanyám részletesen vallott a vele készült beszélgetőkönyvben: *Hazám és Párizs. A. Szabó Magdával beszélget Dvorszky Hedvig*. Budapest, 2011, Kairosz. Egyúttal köszönöm neki a szöveg alapos átnézését.

2 Ablonczy Balázs: Francia diplomaták Magyarországon, 1920–1934. *Századok*, 134 (2000) 5. 1149–1170.

magában könyvet lehetne írni a frankhamisításról, Trianon francia percepciójáról, a két ország gazdasági kapcsolatairól vagy a föderációs tervekről, a kisantról – ezen könyvek egy része meg is született az elmúlt évtizedekben. Ugyanakkor jelen munka kísérlet arra, hogy miközben felhasználja Budapest és Párizs relációjának eddig született, jelentős mennyiségű irodalmát, a nemzetközi kapcsolatok történetének és ezen belül a bilaterális kapcsolatok történetének olyan új megközelítését adja, ami fontos szempontokkal szolgál két ország viszonyának megértéséhez.

Kutatásaimat a témában két és fél évtizede kezdtem Franciaországban és Magyarországon. A nagy levél- és irattári gyűjtemények mellett számos kisebb, eldugott vagy kevésbé ismert archívum iratait néztem át. Így Magyarországon a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL) és az Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára mellett fontos adalékokra bukkantam például az MNL Pest Megyei Levéltárában, Budapest Főváros Levéltárában: a két utóbbi helyen elsősorban a budapesti és gödöllői francia nyelvű oktatási intézmények iratait néztem meg. Valamilyen rejtélyes okból az ELTE Egyetemi levéltára őrzi például Uhl Antal volt észak-franciaországi és párizsi magyar római katolikus lelkész irathagyatékát, azt akkor még a Maglódi úton néztem át, a franciaországi magyar diaszpóra jellegzetességeire kíváncsian. A franciaországi magyarok lelkigondozását magára vállaló Szombathelyi Egyházmegye Levéltárát is áttekintettem szempontunkból, illetve az Esztergomi Prímási Levéltár néhány vonatkozó iratát is felhasználtam. A református lelkigondozói tevékenység nyomait a nyomtatott dokumentáció mellett a Zsinati Levéltár adataira támaszkodva igyekeztem feltárni. A keszthelyi Balatoni Múzeum őrzi Barkóczy György egykori párizsi magyar főkonzul és a békedelegáció tagjának irathagyatékát. Témámhoz apróbb adalékokat találtam még az Egyetemi Könyvtár Kézirattárában (elsősorban Eckhardt Sándor iratai között) és a Gödöllői Múzeumban, illetve a Gödöllői Premontrei Perjelség Levéltárában. A franciaországi magyar munkásmozgalom bemutatásában pedig elengedhetetlen a Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltárban őrzött iratok valamelyes áttekintése. Az 1956-os Intézet (azóta a Veritas Intézetbe olvasztott) Oral History Archívumának francia vonatkozású interjúiból is igyekeztem felhasználni néhányat, csakúgy, mint az OSZK Történeti Interjúk Tárában őrzött beszélgetések közül a relevánsakat (elsősorban a Mód Péterrel, Újváry Dezsővel, Hógye Mihállyal készülteket). Franciaországban elsősorban az Archives du Ministère des Affaires Étrangères párizsi/courneuve-i és nantes-i telephelyei és az Archives Nationales volt a kutatásaim elsődleges célpontja, de meglehetősen sok időt töltöttem a Service Historique de la Défense vincennes-i kutatótermében, ahol a szárazföldi hadsereg és a haditengerészet egyes iratcsoportjait vizsgáltam meg. A kisebb levéltárak közül fontos megemlíteni a párizsi rendőrprefektúra levéltárát (Archives de la Préfecture de Police de Paris), a Párizs közelében lévő Centre des Archives Économiques et Financières-t, a Nanterre-ben található BDIC-t (Bibliothèque de Documentation Internationale Contemporaine, 2018-tól La contemporaine: itt az Emberi Jogok Magyar Ligá-

jának két világháború közötti anyagát néztem át), a lyoni városi könyvtár kéziratárát (itt Xavier Vallat magyarbarát francia képviselő irathagyatékát dolgoztam fel), a Fondation Nationale des Sciences Politiques párizsi kéziratárát (benne Ernest Pezet képviselő irataival), a Lot megyei levéltárát Cahorsban (Anatole de Monzie miniszter és képviselő magyar vonatkozású iratai egy csodálatos, dedikált Horthy-kép kíséretében), a Bibliothèque Interuniversitaire de la Sorbonne kéziratai között pedig mikrofilmen nézhettem át Louis Loucheur francia politikus eredetiben a Hoover Intézetben őrzött iratainak egy részét. Illetve a genfi Városi Könyvtár kéziratárában belenézhettem a magyar revíziós propaganda lelkes francia ágensének, Aldo Daminak a levelezésébe.

Ez alatt a két évtized alatt nagyon sokan segítettek: kollégáim, levéltárosok, könyvtárosok, a családom. Lehetetlen valamennyiüket felidézni, mégis megpróbálom. Kutatásaimat 1998–1999-ben a francia kormány ösztöndíja, majd 2005–2006-ban a Klebelsberg Kuno-ösztöndíj tette lehetővé, később pedig az MTA Bolyai-ösztöndíjával folytattam kutatásaimat. Ezekben Romsics Ignác doktori témavezetőm – és talán nem veszi rossz néven: mesterem – mindig és mindenben támogatott.

Bernard Michel (1935–2013) professzor befogadott az 1998/99-es tanévben, a Paris 1 Egyetemen a DEA-programjára, előzékenységéért hálás voltam és maradtam. Ekkor ismerkedhettem meg azokkal a történészekkel, így Catherine Horellet, Paul Gradvohllal, Antoine Marèsszel és másokkal, akiktől sokat tanultam, és a velük való diskurzus segített elmélyíteni a gondolkodásomat a témáról, Nicolas Bauquet pedig gyomlálgatta a kezdetben igencsak fogyatékos francia tudományos nyelvezetem ügyetlenségeit.

Kollégáim mindig ott álltak mellettem, amikor segítségről volt szó, külön is szeretném kiemelni Zeidler Miklós pontosságát, Romsics Gergely tanácsait és a rendelkezésemre bocsátott kéziratát, Fejérdy Gergely kölcsönkönyveit. Rigó Máté sok-sok oldalt fotózott le a kedvemért, Józán Ildikó nagyvonalúan engedte át a Service des Oeuvres iratanyagáról készített több száz felvételét, mert a saját jegyzeteimet elveszítettem. Bartha Ákos szakvéleményével sietett a segítségemre. Édesapám, Ablonczy László hosszan túrta a családi könyvtárát egy-egy kérésem nyomán, neki is köszönöm.

Köszönöm az írás közbeni szállásadóim: Sándor Miklós (Kisoroszi), dr. Krafft Walter és Jakabfi Márta (Barnag) támogatását, valamint Sándor Gergely barátom segítségét.

Külön köszönetet érdemelnek azok a levéltárosok, gyűjteményi munkatársak, akik jóval az elvárhatón felül segítettek ebben a csaknem 25 évben a munkámat. Hálás vagyok Sarolta Benezrának (La contemporaine), Haász Gabriellának (Balatoni Múzeum), Kalmár Jánosnak és Dékány Szilveszternek (MNL OL), Hegedűs Andrásnak (EPL), Rétfalvi Balásznak (SZEL), Kánási Szabolcsnak (MREZSL), Kovács Ágnesnek (GPAL), Kőrösi Zsuzsannának (OHA) és Varga Júliának (ELTE Levéltár), illetve Eckhardt Máriának, valamint Juhász Katalinnak, amiért a birtokukban lévő magániratokba betekintést engedtek.

E könyv kéziratának első változata MTA doktori értekezésnek készült. Köszönöm a bírálóimnak, A. Sajti Enikőnek, Egry Gábornak, Szávay Ferencnek megjegyzéseiket. Köszönöm Joó Andrásnak, a bizottság tagjának írásban megküldött hibalistáját és Fejérdy Gergelynek, a mostani könyv lektorának értékes észrevételeit.

De mindenekeelőtt köszönöm a családomnak, elsősorban is a feleségemnek, Németh Zsófiának (és az ő édesanyjának, Szabó Mártának) a mindenkori támogatást; gyerekeimnek: Zsigmondnak, Annának és Andrásnak pedig a (relatív) türelmet.

